

Ældste billede af ældste bygning

Ældst kendte billede af Øster Hornum. Tegnet af karetmager Jens Kristensen i 1866. Kirken ligger højt over byen, til højre Frendrup Nihøje. Yderst til højre ses den gamle præstegård. Over præstegården ses de første dele af pastor Jeremias Wøldikes Æblehave. Huset med den gule gavl er skolen.

Præstegården

Hvornår den første præstegård blev bygget i Øster Hornum, ved vi ikke. Det eneste billede, vi har af den, er fra Jens Kristensens hånd.

En brand brød ud i præstegårdens mod vest liggende stråtækte lade 13. juni 1889.

Gnister fra stråtaget føg i den kraftige vind ind over byen og lagde omkring en tredjedel af byen i aske.

En for længst forsvundet gård

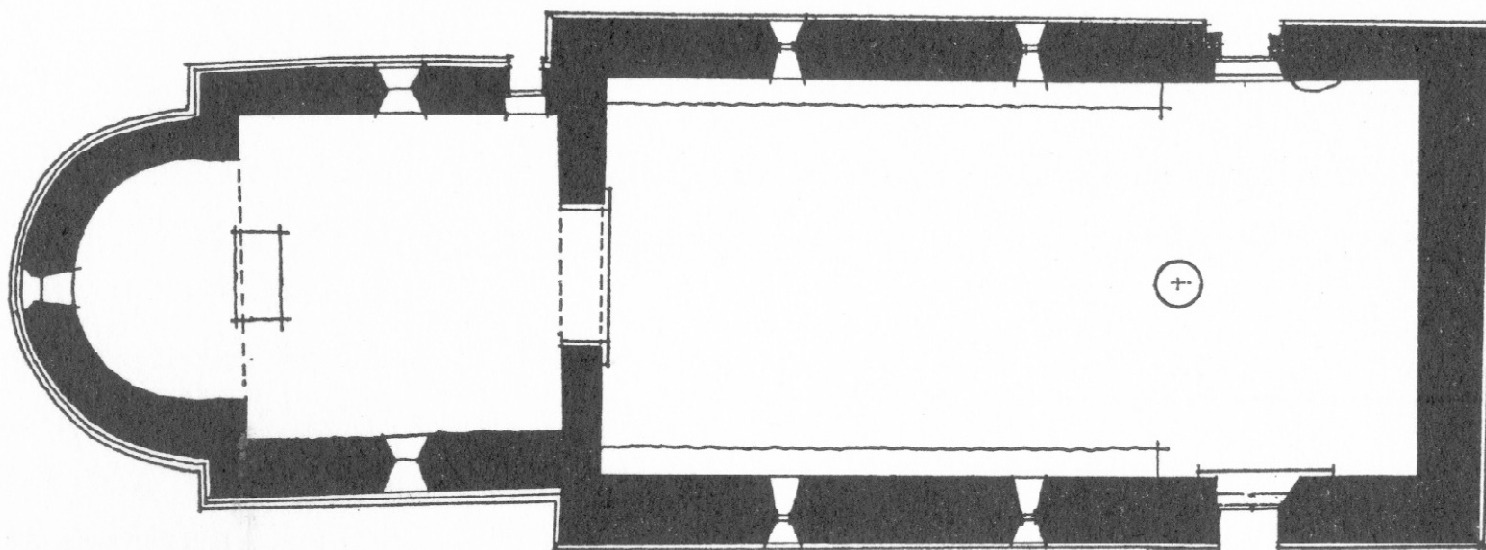
Det kan godt være, at Jens Kristensen ikke var verdensmester i perspektivtegning, men han var fabelagtig nøjagtig i detaljerne, som det ses af tegningen af denne gårds stuehus.

Vinduer, bindingsværk, stenpikning og træer bliver der omhyggeligt gjort rede for.

På gården er der 2 skorstene – på præstegården 4!

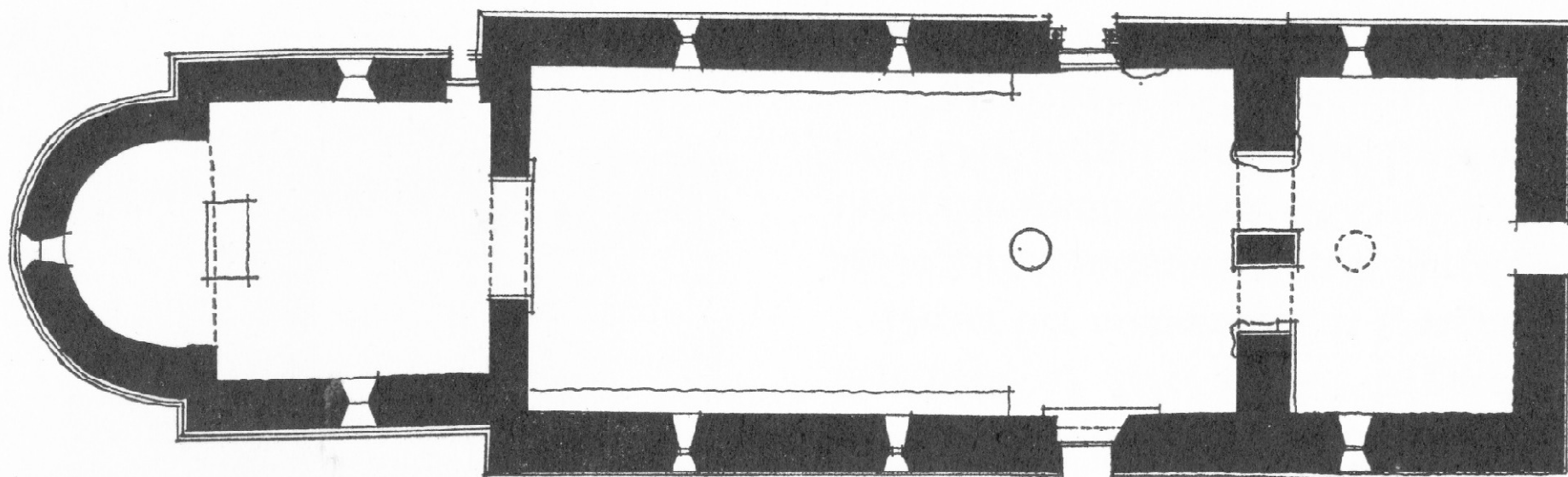
Kirkens grundplan gennem tiderne

Tegningerne er udført af Poul Brøgger, og er hentet fra hans bog "Øster Hornum Kirke" fra 1972

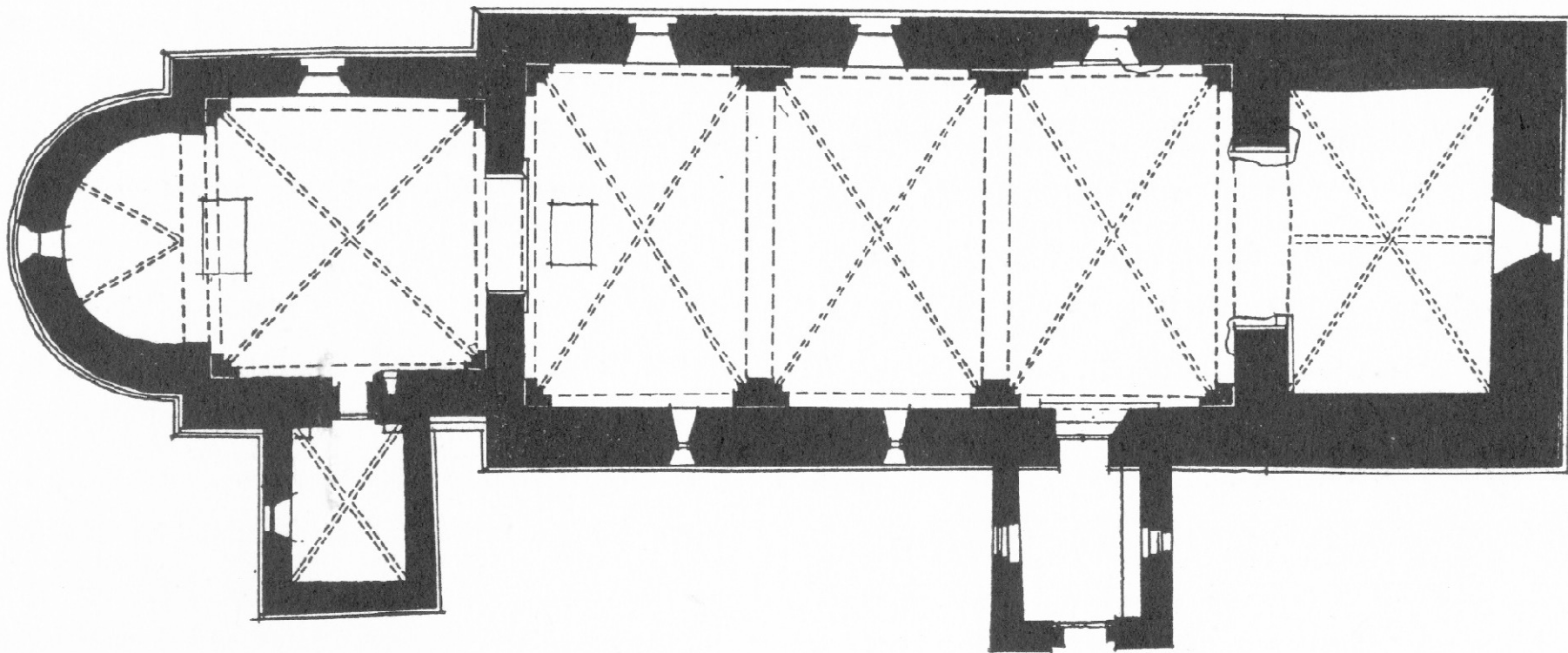
Kirkens grundplan, som den har set ud, da kirken blev opført omkring 1172. De fleste kirker blev opført med et kapel mod øst og et skib mod vest. Nogle, og altså også Øster Hornum Kirke var allerede ved opførelsen udstyret med et apsis.

Som det ses, var der i overgangen mellem kor og apsis et alterbord og mellem de to døre i vest stod døbefonten. Langs murene mod nord og syd var der murede bænke, beregnet til ældre og svagelige. De øvrige kirkegængere stod op under gudstjenesten.

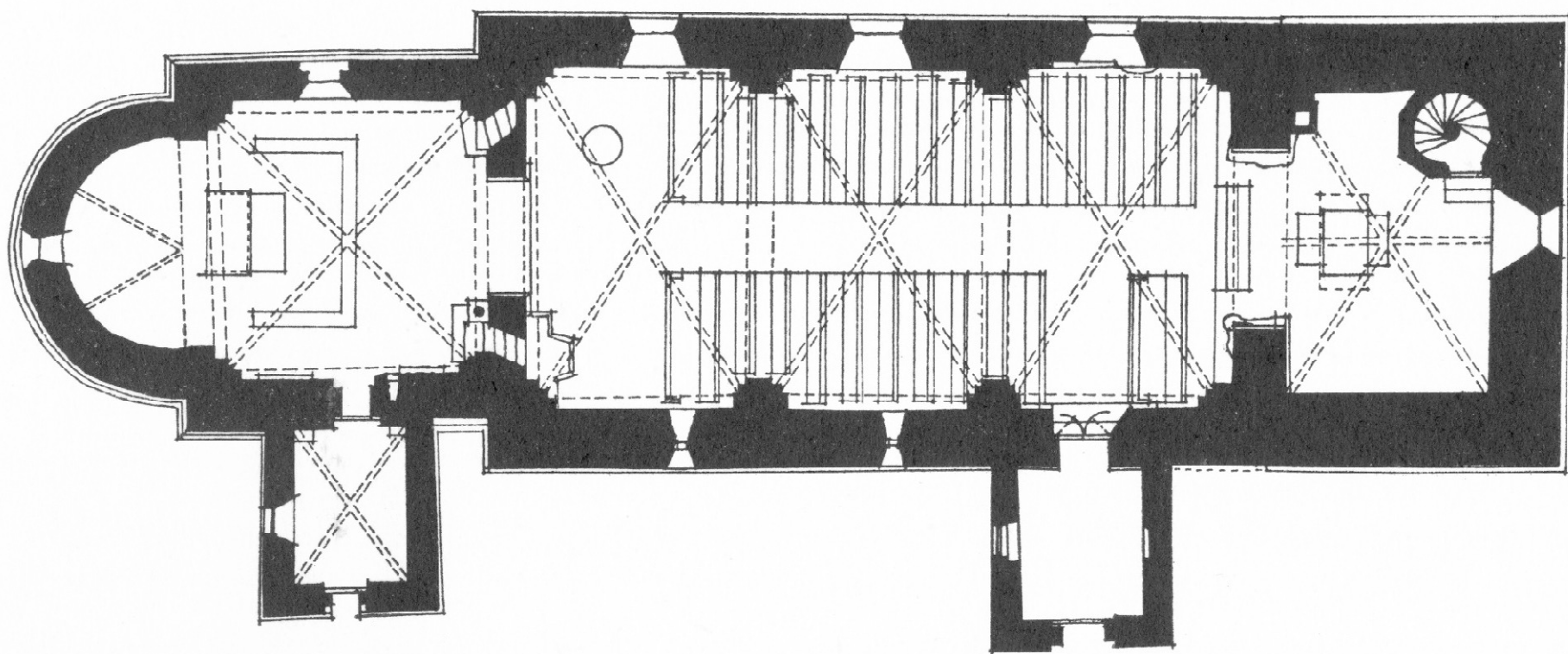
I 1200-tallet blev der i vestenden tilføjet en forhal med egen indgang. Muren mellem forhal og skibet blev gennembrudt, og der blev bygget en dobbelbue over gennemgangene. Ved renoveringen af kirken i 1938 fandt man i midten af gennemgangen en meget stor sten, der må have været fundament for søjlen midt i gennemgangene.

Det antydes, at døbefonten muligvis på dette tidspunkt er flyttet ud i forhallen. En sådan placering kan tænkes at være en yderligere sikring mod, at det udøbte barn kom for langt ind i kirken. Bænkene langs siden er der fortsat, og kirken i øvrigt ser ikke ud til at være ændret på anden vis.

I 1400-tallet blev kirken kraftigt ombygget, idet forhallen blev erstatet af et tårn og der blev tilbygget apsis og våbenhus. Der blev i stedet for det før flade træloft indmuret krydshvælvinger over apsis, kor, skib, tårnrum og sakristi, dog ikke over våbenhuset. Bænkene langs siderne blev fjernet og der er sandsynligvis blev sat bænke ind, noget i stil med hvad vi kender fra i dag.

Alteret i koret er suppleret med et "lægmandsalter" foran korbuen. Det var kun gejstligheden, der måtte komme i kor og apsis. Om døbefonten stadig stod mellem nord- og syddøren eller er flyttet op i nærheden af koret, som det kan ses på ældre fotos, ved vi ikke.

Kirken som vi kender den i dag. Døbefonten er flyttet til sydsiden af skibet efter i en årrække at have stået i korbuens nordre side. Lægmandsalteret er forsvundet ved reformationen. Menigheden har fået faste bænke, der er bygget trappetårn med vindeltrappe og orglet har fået sin plads i tårnrummet. Endvidere er prædikestolen, som blev et obligatorisk inventar ved reformationen, flyttet fra sin oprindeligt påbudte plads i syd til nord, hvilket skete ved renoveringen i 1938. Endelig er sakristiet forsynet med en yderdør.

Kirkens vinduer

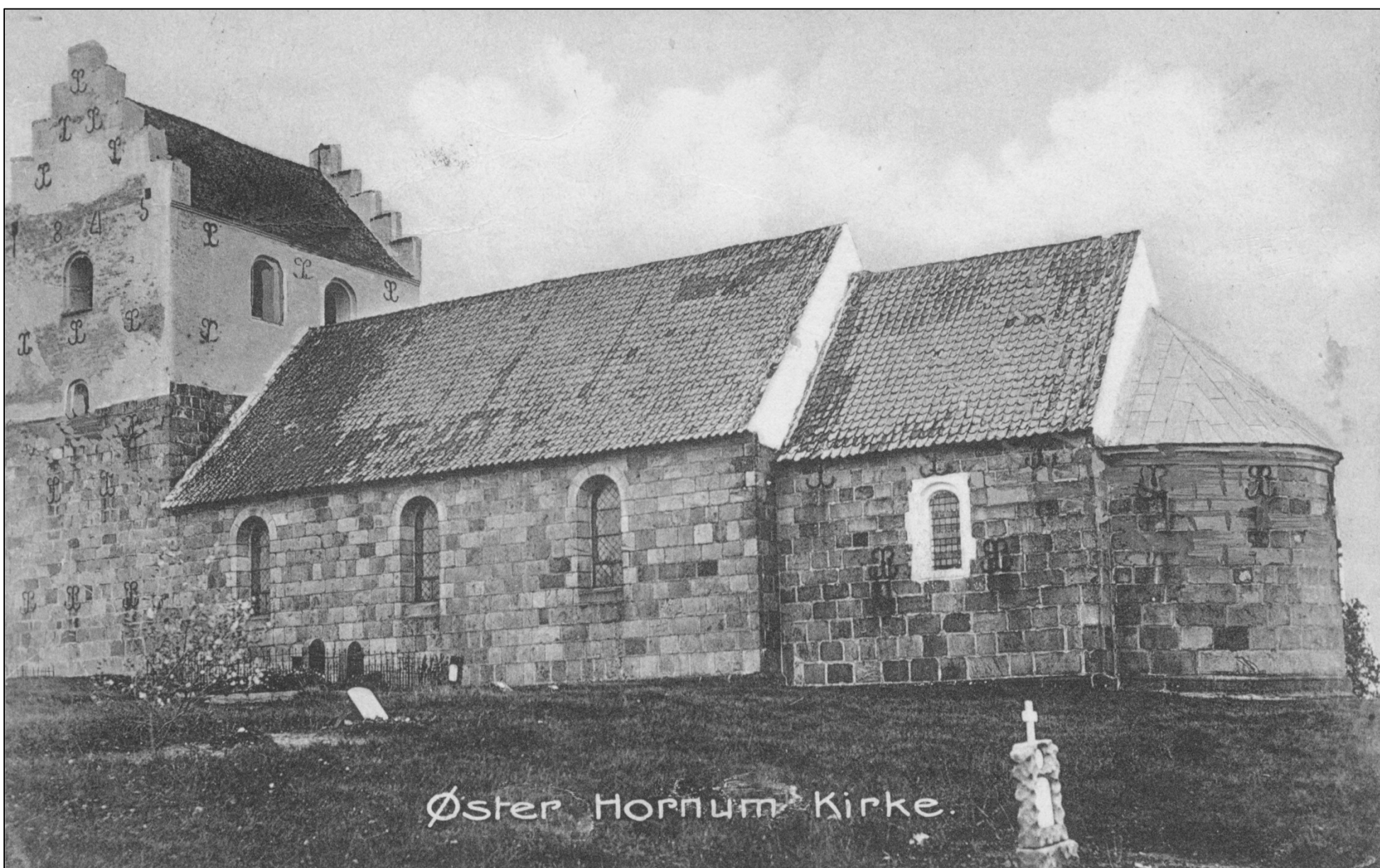
Kirkens nordside med de originale små vinduer, Nationalmuseets tegning 1889

Samme motiv, foto omkring 1905

På et tidspunkt, måske i 1500-tallet blev der sat lidt større vinduer i mod syd

Kirkens sydside med de ny og endnu større vinduer, der her blev sat ind 1885. Der var behov for mere lys i kirken. Vinduet i koret er uforandret

Kvaderstensmuren sættes om

Kvaderstensmuren på sydsiden af koret og apsis skulle i 1976 sættes om. Nummereringen for at stenene sættes på rette plads efter endt arbejde

I den store kirkebyggeritid fra år 1100 til ind i midten af 1200-tallet blev helt nye materialer og metoder taget i brug. I stedet for træ blev kirkernes mure bygget som en kassemur.

En kassemur i middelalderkirken består oftest af, hvad der er mest tilgængeligt på stedet som den udvendige facade. I Øster Hornum er det tilhugne kampesten, kaldet kvadre.

Kvadersten er en kløvet og tildannet granit, som er behugget på facadesiden og har et rektangulært eller et kvadratisk udseende. Bagsiden er i de fleste tilfælde den rå afrundede sten.

Kassemuren med kvadre består af en ydermur af kvadre og en rå indermur af kløvede sten i alle størrelser, som pudses. Mellemrummet er fyldt med tiloversblevne stenrester, godt blandet med mørtel.

Med års mellemrum skal en sådan mur sættes om, idet indtrængende vand og følgende frost får kvadrene til at løsne sig.

Kvadrene er taget ned, og murersvend Søren Thrysøe er klar til at medvirke til at de sættes på deres rette plads

Teglstenene er brugt som murkerne ved en ommuring i 1700-tallet

Kalkning af kirketårnet

Kalkning af tårnet omkring 1960

De fleste af Øster Hornum Kirkes mure er bygget af tilhugget granit.

Tårnet, der er en senere tilføjelse er bygget af mursten, der med jævne mellemrum skal kalkes.

Før i tiden var det en vanskelig og farerfuld beskæftigelse at udføre dette arbejde.

Der blev konstrueret et hejseværk, der fra bomme indsat i tårnmuren, kunne hejse "vindevognen" op til den ønskede højde.

Til at nå de øverste kamme, brugtes en lang stige. Her er det murermeister Jacob Thrysøe, der står øverst.

Rebene, der brugtes til vindevognen

Kalkning af tårnet maj 2016

Sakristiets hemmeligheder

På sakristiets vestmur er indmuret, hvad der muligvis er resterne af et gammelt vievandskar, som har siddet ved indgangen til kirken i den katolske tid. Vievandskar blev afskaffet ved reformationen 1536.

Ligeledes på sakristiet er indmuret en skaktavlkvadre. Sådanne findes i et halvt hundrede kirker i det nordlige Jylland. Om de har haft nogen særlig betydning vides ikke – måske har stenmesteren bare lavet dem for sjov.

Kirkedøren

Kirdøren på sin oprindelige plads mellem våbenhuset og selve kirken

Kirkedøren er meget gammel, men det vides ikke hvor gammel. Den består af svære egeplanker og bånd af jern.

Kirkedøren, som nu fungerer som dør ind til våbenhuset, var oprindeligt placeret mellem våbenhuset og selve kirken.

I våbenhuset, som er en senere tilføjelse til kirken, sad ud mod kirkegården før i tiden en mere primitiv dør, muligvis kun en tremmedør.

Ved renoveringen af kirken i 1938 blev døren flyttet til sin nuværende placering.

Denne placering gør, at dørens metalplader er i fare for at ruste op.

Når man ser billedet af døren og dens udseende og placering, kan man se, den er næsten identisk med døren i Sønderholm Kirke. Deres beslag er næsten identiske, de hænger begge på tre vægnokker, og dørene sidder godt beskyttet for vejr og vind.

Døren i Øster Hornum Kirke var som den i Sønderholm Kirke rå tilhugget, inden den blev skilt ad og kom gennem tykkelseshøvlen nede ved tømrer Jens Haase. Det var smed Niels Andersen, som beslog den igen med de jernbånd, de mente kunne genbruges. Nogle af jernbåndene er med mønstre.

Prædikestolens placering

Prædikestolen var, som det blev påbudt af biskop Peder Palladius efter reformationen i 1536, placeret i sydsiden ved et vindue

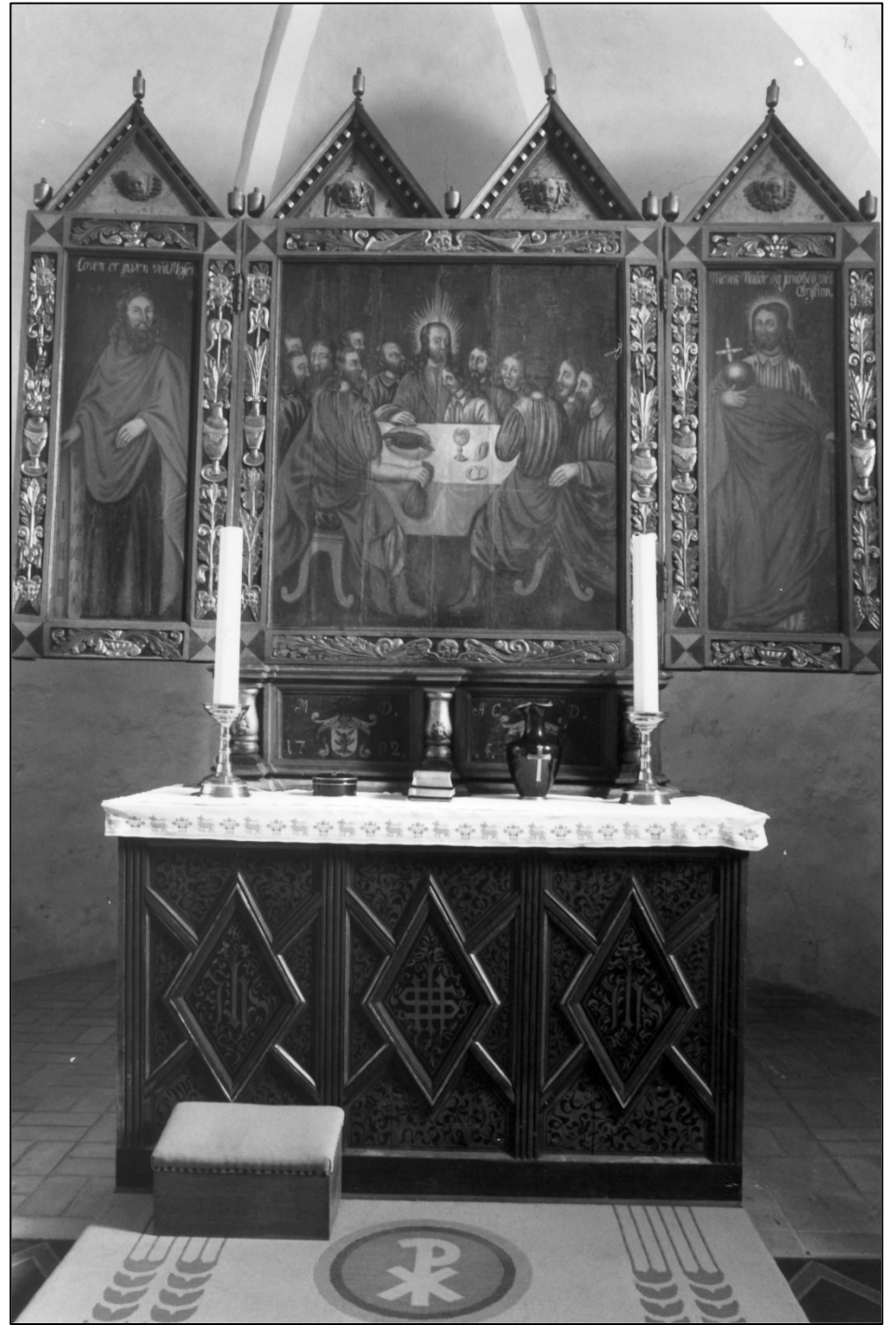

Prædikestolen flyttedes i 1938 til kirkens nordside efter påbud af Kgl. bygningsinspektør Ejnar Packness, der stod for kirkens renovering det år

Alteret

Alteret som det tog sig ud mellem 1895 og 1937 med Anton Dorphs altertavle

Alteret som det tog sig ud i 1985 med den genindsatte oprindelige altertavle

Alteret er et centralt interiør i enhver kirke.

Det er ved alteret nadveren uddeles.

Alteret var oprindeligt en "helgengrav" forstået på den måde, at i en fordybning i alteret var en skrin indeholdende et relikvie.

Relikviet skulle have forbindelse til Jesus, Maria eller en helgen.

Det kunne være en splint af Jesu kors, en knoglestump eller en tot hår fra en helgen.

Ved at indtage nadveren ved en helgengrav kom man tættere på denne og kunne måske få del i vedkommendes gode gerninger.

Altertavlen renoveret 1937

Den gamle altertavle før renovering 1937

Altertavlen under renovering på Nationalmuseet 1937

Begge altertavler ses på opslaget om alteret.

Kirkens altertavle fra 1500-tallet blev i 1895 stillet ind i tårnrummet, da den var meget forfalden.

I stedet blev opstillet et sødladent maleri forestillende Jesus, der går på vandet, malet af Anton Dorph, der på den tid stod for mange altertavler.

I 1937 blev den gamle tavle renoveret og kom i 1938 tilbage på alteret.

Døbefonten

Døbefont og dåbsfad, da den stod lige ved korbuen i den nordlige side

Fonten blev flyttet til sydsiden 1938

Døbefonten er det vigtigste inventar i enhver kristen kirke, da den symboliserer menneskets indvielse i det kristne samfund.

Oprindeligt stod døbefontene midt mellem norddøren og syddøren i kirkens vestlige ende, så det udøbte barn kunne blive døbt netop ved indgangen.

Senere blev den flyttet op i eller omkring koret, som det nu ses i næsten alle kirker.

I Øster Hornum Kirke først ved den nordlige side af korbuen, og 1938 blev den flyttet til nuværende placering.

Fonten er kendt for sine løvehoveder og den latinske inskription på kanten.

Orglet

Orglet fra 1904

Øster Hornum Kirke har gennem tiden haft tre orgler:

Det første blev taget i brug 1904.

Det andet i 1955.

Det tredje i 2004.

Det tredje orgel passer i klang og volumen til kirken, der har en fremragende akustik på grund af det murede hvælvede loft.

Orglet fra 1955

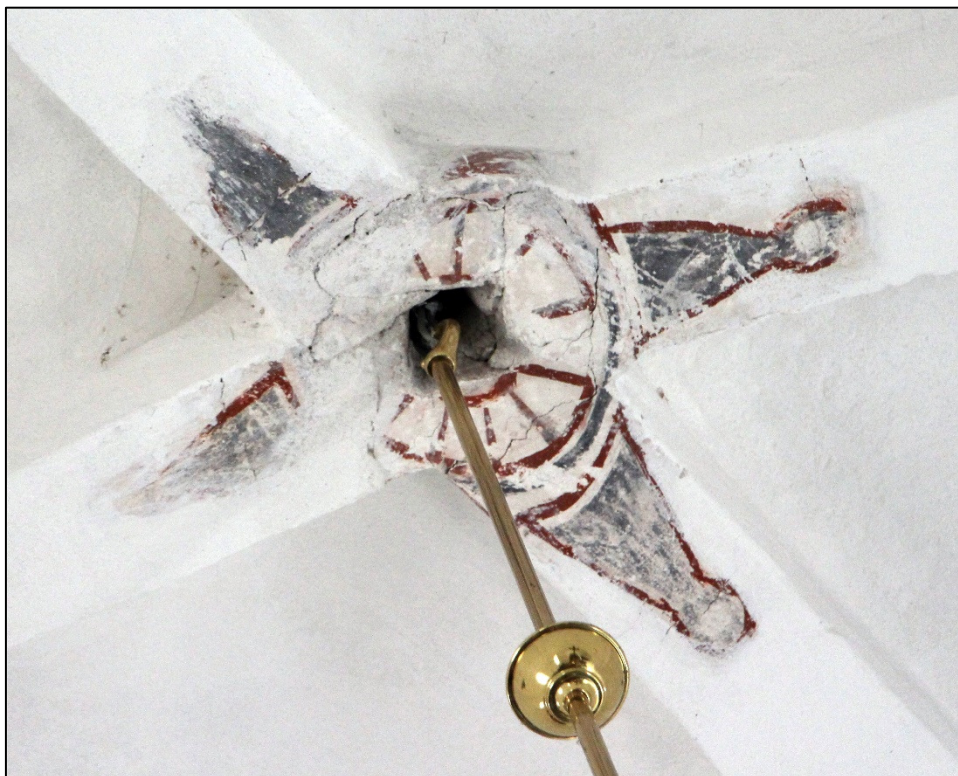
Orglet fra 2004

Menighedens salmesang er en vigtig del af den lutheranske gudstjeneste.

Før i tiden sædvanligvis uden instrumental ledsagelse.

Op gennem middelalderen og renæssancen kom orglerne ind i kirkerne. Først i de store bykirker, siden også i landsbykirkerne.

Kalkmalerier i Øster Hornum Kirke

Kun kalkmaleriet øverst til venstre er afdækket i dag. Der har før været mange, men de er kalket over, da de var i for dårlig stand. I 1972 tog Poul Brøgger en række fotos af, hvad der gemte sig under de mange lag kalk.

Krucifikset over korbuen

Under restaurering på Nationalmuseet

Krucifikset hænger nu over korbuen

I Øster Hornum Kirke er det to krucifikser fra den katolske tid

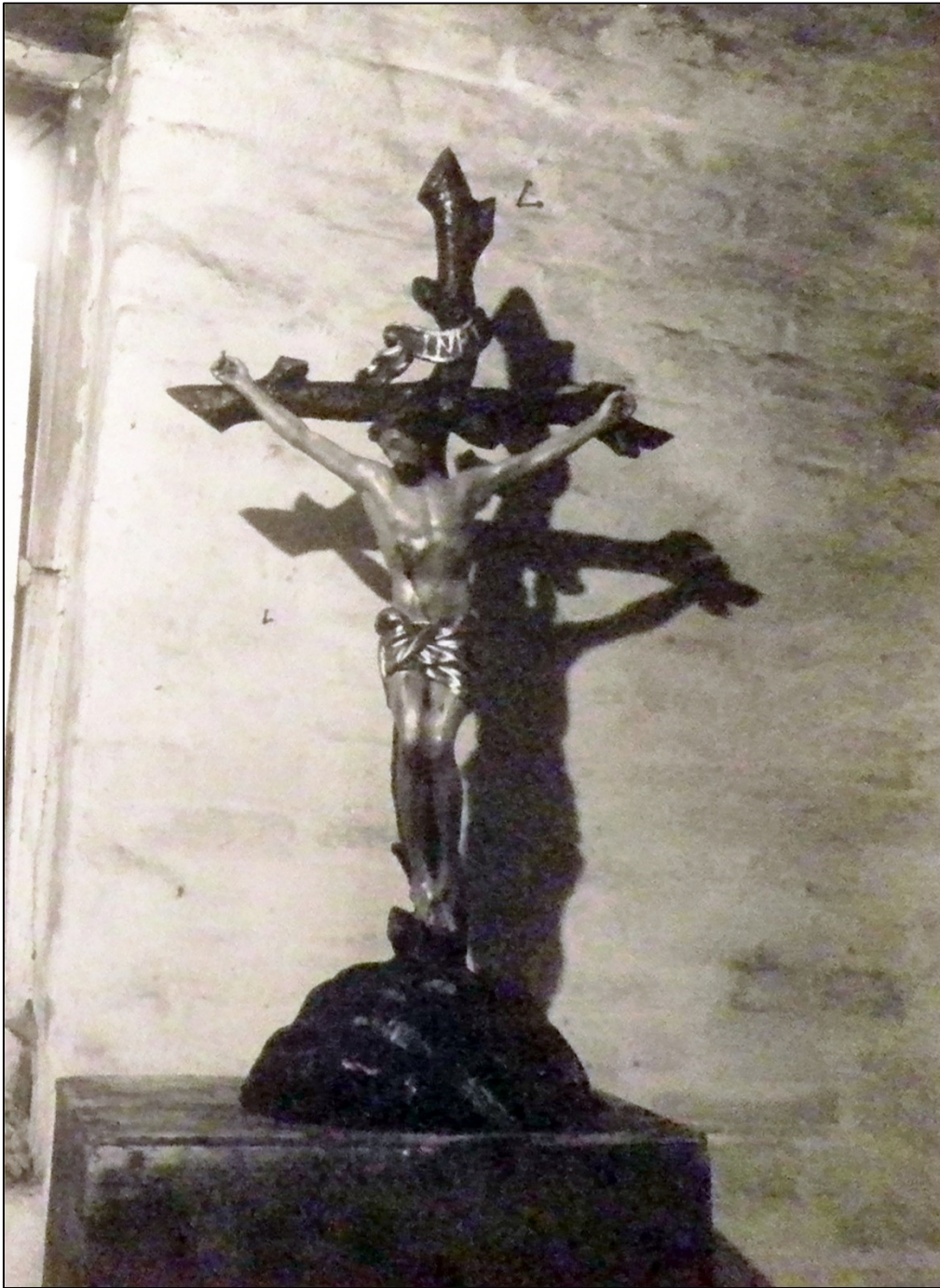
Dette store krucifiks hænger over korbuen.

Krucifikset er fremstillet i 1400-tallet og var i den katolske tid ophængt nede i korbuen med korsarmene hvilende på korbuens kragsten.

De fire evangelisters symboler er afbildet i korsenderne.

Restaureret af Nationalmuseet i 1937.

Alterkrucifiks

Alterkrucifikset før restaurering

Alterkrucifikset, som det tager sig ud i dag

I Øster Hornum Kirke er det to krucifikser fra den katolske tid.

Dette lille krucifiks menes oprindeligt har været et processionskrucifiks, monteret på en lang stage.

En anden mulighed er, at det har været et alterkrucifiks.

Fremstillet efter år 1500.

Efter reformationen i 1536 blev krucifikset fjernet fra sin plads i kirken og sat ind i tårnrummet.

Nationalmuseet restaurerede det i 1937.

Alterkalk

Alterkalken før restaurering

Alterkalken restaureret 2024

Kalken er fra engang i 1700-tallet. Mesterstemplet er så udvisket, at det ikke kan fastslås, hvilken sølvsmed, der har fremstillet den. Oprindeligt har den været uden skænketud, som siden er tilføjet.

Kalket havde i tidens løb fået en del skader og revner, hvilket gjorde, at menighedsrådet i 2024 fik den gennemgribende renoveret hos kirkesølvsmeden T. Fredberg.

Firmaet, ved Tonny Østergaard, skriver om renoveringen: Vi har fjernet skænketuden og genskabt læberanden til oprindelig udsende, udskiftet de beskadigede dele af cuppabund med nyt sølv, loddet skafterør og to nye nitter. Fjernet de gamle tinloddede lapper ved fodknæk, fjernet tinrester. Oprettet og loddet skaderne ved fodknæk, fremstillet 7 nye indvendige forstærkninger, som nu er sølvloddet. Ny galvanisk helforgyldning. Fremstilling af ny skænketud, som er limet på kalken.

Maria med Jesusbarnet

Maria før restaurering 1937

Maria 2025

Figuren forestillende jomfru Maria med Jesusbarnet er kendt fra mange kirker og var fast inventar i alle kirker i den katolske tid.

Figuren, der er fra omkring 1250, stod ved sidealteret i nordsiden, mens en helgenfigur stod i sydsiden, i Øster Hornum Kjeld eller Laurentius.

Foto til venstre er taget før dens renovering på Nationalmuseet i København 1937.

Foto til højre er som den tager sig ud i dag, placeret lige inden for indgangsdøren.

Kjeld eller Laurentius

Træfiguren forestillende Kjeld eller Laurentius

Stenfiguren, der forestiller Kjeld eller Laurentius, nu ved opgang til prædikestolen, før ved syddøren

I katolsk tid havde kirkerne foruden hovedalteret som regel to sidealtre foran korbuen.

Alteret i sydsiden havde som regel en figur forestillende en helgen med tilknytning til kirken.

I nordsiden var det som regel en figur forestillende jomfru Maria, der var sat ved alteret. Således også i Øster Hornum Kirke.

I sydsiden var det en træfigur af Skt. Laurentius eller måske mere sandsynligt Skt. Kjeld. Hvem det er, strides de mere eller mindre lærde stadig om.

Skt. Laurentius, der levede i Rom midt i 200-tallet er altid kendetegnet ved at bære en rist. Denne rist fortæller, at han som helgen mistede livet ved at blive bundet til en jernrist, der blev lagt over et bål.

Skt. Kjeld levede i Viborg i 1100-tallet og virkede ved domkirken som lærer og efter præstevielse som provst. Kjeld var kendt som de fattiges ven og kurerede mange syge. Flere undere tilskrives Kjeld. Fx manede han flammerne væk, da der på et tidspunkt var opstået en stor brand i Viborg. Flere indicier knytter Kjeld, der blev helgenkåret 1188, til Øster Hornum.

Sølvske fundet på kirkeloftet

Sølvskeens forside, fotograferet på Nationalmuseet 2008

Sølvskeens bagside med inskription

Inskription på sølvskeen

Under renoveringen af kirken i 1972 blev der på loftet fundet en sølvske. Mestermærket på skeens bagside afslører, den er lavet af sølvsmed Mathias Boesen i Viborg mellem 1633 og 1646. Endvidere er indgraveret "M.N.S" og "1637". Det er ikke lykket med bestemthed at fastslå, hvem ejeren kan have været.

Skeen er af typen drueske, jf. skaftets afslutning.

Hvorfor skeen er havnet på kirkeloftet kan der kun gættes på. De kan være gemt for ikke at falde i svenske troppers besiddelse – det var jo i svenske-

krigenes tid. Ejeren hentede den ikke, hvorfor? Var han død eller glemsom?

Kirken kalkes inde 2016

Kirken klædt i sorg

Der flages på halv ved kirkesanger og lærer Jens Sørensen Marks død 1926

Ved Jens Sørensen Marks begravelse var der hængt sørgeflor i korbuen

Kirkegården og dens gravsteder

Kirken og kirkegården omkring år 1900. Til venstre ses gravsteder, som vi kender nu om dage. De øvrige grave ses kun som aflange forhøjninger i det uplejede græs.

”Da jeg i 1883 kom til Øster Hornum, henlå kirkegården næsten som et eneste vildnis af ukrudt. Der var kun yderst få gravsteder, der blev holdt i orden, og gravene lavedes på må og få. Der var kun en gang fra kirkegårdsporten hen til kirken og en sti fra den østre låge, ligeledes op til kirken”. Sådan skrev lærer Jens Sørensen Mark 1924 i sine erindringer.

De enkelte grave kunne være markeret med en træplade, ”et frønnet gammelt bræt”, som Jeppe Aakjær skrev i sangen om Jens Vejmand.

Det havde indtil 1805 været skik, at egnens rigeste og mest betydningsfulde personer kunne betale sig til at blive begravet inde i kirken. Der ses i kirkens kor et par meget gamle gravsten, der har ligget i kirkegulvet.

Det havde også været skik, at jo rigere og mere betydningsfuld man havde været, jo tættere på kirken kunne man blive begravet. Helt tæt ved kirkens mur var det mest eftertragtede, for der blev graven velsignet med det himmelske vand fra kirketaget.

Fredede gravminder

Aalborg historiske Museum registrerede i 1994 tretten bevaringsværdige gravminder, bevaringsværdige af mange årsager. Flere på grund af deres alder, andre på grund af afdødes status i samfundet. Begrundelsen kan for nogens vedkommende være deres særlige udformning eller at de betragtes som tidstypiske. Den lille hvide "Farvel kære Else" var ikke med i fredningen – men tidstypisk.

Vil du vide mere

På Øster Hornums web-portal www.oster-hornum.dk kan du under fanebladet ”Nyt om Gammelt” læse uddybende artikler:

Artikel 008: Den halve by brændt – brand opstået i præstegårdens lade

Artikel 016: Øster Hornum Kirke, kort fortælling

Artikel 017: Præster gennem tiderne

Artikel 034: Sølvske fundet på kirkeloftet

Artikel 035: Degnen skar i kirkens inventar

Artikel 080: Kjeld eller Laurentius

Artikel 091: Kirkegården og dens gravsteder

Artikel 092: Fredede gravminder

Artikel 093: Ældste billede af ældste bygning

Artikel 119: Et stykke egetræ med en lang historie

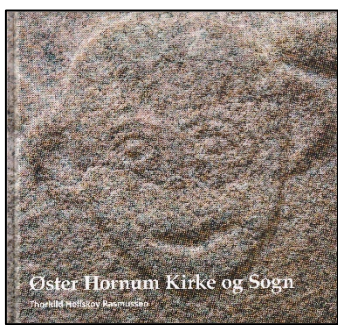
Artikel 121: Genfundne gravsten

Artikel 122: Kirken renoveres 1938

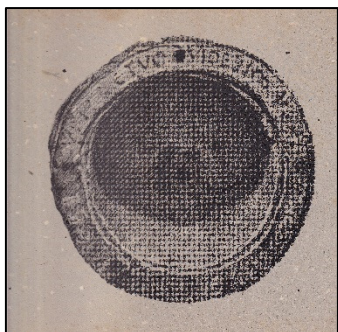
Artikel 134: Kalkning af kirketårnet

Artikel 143: Kvaderstensmuren sættes om

Bøger om Øster Hornum Kirke

Bogen ”Øster Hornum Kirke og Sogn”, skrevet 2015 af Thorkild Heilskov Rasmussen, kan fås gratis i kirkens våbenhus.

Bogen ”Øster Hornum Kirke”, skrevet 1972 af Poul Brøgger, kan lånes på biblioteket eller købes antikvarisk.

Samlet og redigeret af Niels Nørgaard Nielsen.

Illustrationer: Nationalmuseet, Lokalhistorisk Arkiv for den tidligere Støvring Kommune og Niels Nørgaard Nielsen.